

Innst. O. nr. 24

(1999-2000)

Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om lov om endringer i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner

Ot.prp nr. 50 (1998-1999)

Til Odelstinget

SAMMENDRAG

Miljøverndepartementet foreslår i proposisjonen endringer i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner, kulturminneloven. Endringene gjelder:

- Tinglysing av automatisk fredede byggverk.
- Fredning av stående byggverk fra perioden 1537-1649.
- Meldeplikt for byggverk og anlegg fra 1650 til 1849.
- Forenklet prosedyre for fredning av statens verneverdige byggverk og anlegg.
- Fredning av båter.
- Styrket bevismessig stilling for automatisk fredede kulturminner.

Departementet viser til St.meld. nr. 58 (1996-1997) Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling - Dugnad for framtida og Innst. S. nr. 150 (1997-1998). Disse gir bakgrunn for forslagene om innføring av hjemmel til å tinglyse automatisk fredede kulturminner og hjemmel til å frede spesielt verdifulle eller utsatte bygningstyper fra bestemte tidsperioder. Forslag om å innføre en hjemmel for det offentlige til å erverve eiendomsrett til løse kulturminner, er en oppfølging av et privat lovforslag fra Stortinget av mars 1997.

Departementet viser til at mange fredede og andre verdifulle kulturminner skades eller ødelegges som følge av ulike typer inngrep og tiltak. Dette skyldes ofte manglende kjennskap til kulturminnene og deres verneverdi. Proposisjonen inneholder derfor forslag som skal bidra til å redusere tapet av denne delen av vår kulturarv.

Videre vises det til at alle faste kulturminner fra før 1537 og samiske kulturminner eldre enn 100 år er automatisk fredet etter kulturminneloven, uavhengig av om kulturminnet er kjent eller ikke. Til tross for at

en rekke av disse kulturminnene er registrert og kartlagt har det ofte vist seg at grunneiere og andre tiltakshavere ikke har tilstrekkelig kunnskap om registreringene. Dette fører til at mange automatisk fredede kulturminner ødelegges (ca. 1 pst. pr. år) og at eksistensen av et kulturminne blir bestridt av tiltakshaver. For å sikre større notoritet og publisitet for automatisk fredede byggverk foreslår departementet at disse skal kunne tinglyses, på linje med det som gjøres i dag med de vedtaksfredede byggverkene.

Stående byggverk oppført etter 1536 er i utgangspunktet ikke omfattet av lovens fredningsbestemmelser. Erfaringstall viser at ca. 1 pst. av bygninger fra perioden 1537 til 1900 forsvinner hvert år, og departementet viser til at om denne utviklingen fortsetter vil vi om noen år ha få byggverk igjen fra den tidligste perioden etter 1536.

Departementet foreslår å flytte grensen for den automatiske fredningen for stående byggverk fra 1537 til 1650. Dette vil omfatte i underkant av 2 000 byggverk knyttet til gårdsbebyggelse, kirker og noen få byhus. Tall viser at ca. 1 pst. av disse byggene går tapt hvert år. Fortsetter denne utviklingen vil vi om noen år ha svært få byggverk igjen fra den tidligste perioden etter 1537. Begrunnelsen for å flytte fredningsgrensen er at byggeskikken fra middelalderen i stor grad varte fram til midten av 1600-tallet. Det skriftlige materiale fra denne perioden er ytterst sparsomt, og dokumentasjonen om dette er for en stor del å finne i de bevarte byggverkene. Kildeverdiene som disse byggverkene representerer er derfor betydelig.

Departementet viser til at det er et problem at mange kommuner ikke varsler kulturminneforvaltningen om søknader om riving/ombygging av bevaringsverdige byggverk og anlegg. Det foreslås derfor at kommunen plikter å oversende melding om slike søknader til kulturminneforvaltningen for uttalelse innen fire uker, før det kan gis tillatelse til riving eller ve-

sentlig endring av byggverk/anlegg oppført før 1850. Dersom kommunen tillater slik riving/ombygging i strid med kulturminneforvaltningens anbefaling, skal kommunen straks gi melding om dette til kulturminneforvaltningen.

Det foreslås i proposisjonen videre å innføre en forenklet saksbehandlingsprosedyre for å frede verneverdige byggverk og anlegg i statlig eie. Forslaget innebærer ingen endring i gjeldende vernekriterier for å frede slike byggverk. Formålet er å sikre disse byggverkene på en mer effektiv og ressursbesparende måte enn etter dagens system. Fredningsprosessen skal følge saksbehandlingen i forvaltningsloven kapittel VII om forskrifter. Dette dreier seg ofte om byggverk av stor nasjonal betydning knyttet til oppbyggingen og utviklingen av Norge som velferdsstat.

Selv om staten har eiendomsrett til flere av de mest verdifulle gjenstander fra oldtid og middelalder, er fortsatt en del slike gjenstander i privat eie. Det foreslås en hjemmel for at det offentlige kan sikre seg løse kulturminner gjennom forkjøpsrett ved auksjonsalg eller ved ekspropriasjon.

I dag er en båt kun beskyttet mot inngrep etter kulturminneloven hvis den er eldre enn 100 år og ligger under vann. Norge er en kyst- og sjøfartsnasjon og flere av våre flytende båter er av stor kulturhistorisk verdi. Det foreslås i proposisjonen derfor en hjemmel for å kunne frede særlig verdifulle flytende båter.

Departementet foreslår at det for verneverdige båter, motorvogner, luftfartøy og skinnegående materiell som er eldre enn 50 år, må innhentes tillatelse til utførsel. I tillegg foreslås det at utførselstillatelse for malerier, skulpturer og annen bildende kunst, kunsthåndverk og prototyper for designprodukter ikke skal være nødvendig for kunstverk yngre enn 50 år.

Det foreslås også mindre endringer vedrørende den bevismessige stillingen knyttet til automatisk fredede kulturminner, pløyedybde ved fortsatt drift av beite og innmark over automatisk fredede kulturminner, forbud mot å skade, rive m.m. fredede byggverk og anlegg, pålegg om utbedringer etter skade på fredet byggverk og i straffebestemmelsen.

Miljøverndepartementet viser til at utgifter som følge av endringsforslagene skal dekkes innenfor de til enhver tid gjeldende budsjetttrammer.

Det er i proposisjonen gjort rede for høringsprosessen i forbindelse med lovendringsforslagene, og departementets vurderinger av de innkomne høringsuttalelsene er presentert.

Regjeringen vurderer det slik at det haster med å få gjennomført endringer i loven på de områdene det redegjøres for i proposisjonen.

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Olav Akselsen, Aud Blattmann, Gunn Karin Gjøl, Bent Hegna,

Torny Pedersen og lederen Jens Stoltenberg, fra Fremskrittspartiet, Øyvind Korsberg og Øyvind Vaksdal, fra Kristelig Folkeparti, Bror Yngve Rahm og Lars Rise, fra Høyre, Jan Johnsen og Jan Tore Sanner, fra Senterpartiet, Magnar Lussand, fra Sosialistisk Venstreparti, Hallgeir H. Langeland, og fra Venstre, Gunnar Kvasheim, viser til behandling av St.meld. nr. 58 (1996-1997), Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling, der det ble uttrykt bekymring for at mange fredede og andre verdifulle kulturminner skades eller ødelegges som følge av ulike typer inngrep og tiltak. De store tapstallene knyttet til kulturminner har vist at det er et klart behov for å styrke vernet og bedre beskyttelsen. Endringsforslagene omfattet bl.a. innføring av hjemmel for å tinglyse automatisk fredede kulturminner og hjemmel til å frede spesielt verdifulle eller utsatte bygningstyper fra bestemte tidsperioder.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, viser til at i Innst. S. nr. 150 (1997-1998) sluttet en samlet energi- og miljøkomité seg til forslagene i meldingen. Flertallet vil understreke at det haster å få gjennomført endringer i lov av 9. juni 1978 om kulturminner, slik at en kan unngå den faretruende utviklingen en har sett og fremdeles ser.

Det foreliggende forslaget er begrenset til å gjelde de områder hvor det allerede er identifisert et endringsbehov, og hvor behovet er mest påtrengende ut fra de utfordringene kulturminneforvaltningen står overfor. Flertallet har merket seg at det er kommet i overkant av 120 høringsuttalelser til forslaget om endring i kulturminneloven. Et stort flertall av disse er generelt positive til endringsforslagene, og det er klart flertall som støtter de enkelte endringsforslagene.

Komiteen vil peke på at i Innst. S. nr. 150 (1997-1998) til St.meld. nr. 58 går en samlet komité inn for at Regjeringen gjennomgår de skatter og avgifter som pålegges eiere av kulturminner. Formålet med dette må være å hindre at skatte- og avgiftssystemet motvirker privat verneinnsats. Komiteen ba om at det måtte nedsettes et offentlig utvalg for å utrede mål og virkemiddel innenfor kulturminneforvaltningen, men understreket at slik utredning ikke måtte forsinke igangværende reformarbeid.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil presisere at kulturminnevernet er under press, at mange kulturminner går tapt hvert år og at det haster med økt innsats.

Flertallet vil vise til den betydelige innsatsen eiere av kulturminner utfører. Denne innsatsen er av-

gjørende for bevaringen av vår kulturarv. Samtidig skaper dagens regelverk økonomiske byrder for mange eiere av kulturminner og svekker deres muligheter til å ta et tilstrekkelig ansvar for kulturminnevern.

Flertallet viser til Innst. S. nr. 150 (1997-1998) - om miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling m.v., der komiteen ba om en total gjennomgang av kulturminnepolitikken, og at det i den forbindelse ble satt ned et offentlig utvalg. Noen av formålene med en slik gjennomgang skulle være å hindre at skatte- og avgiftssystemet motvirker privat verneinnsats, og at det ble lagt vekt på å belyse eiers rolle og situasjon som aktør i kulturminnearbeidet, herunder også rammebetingelser. Utvalget skal legge fram sin utredning våren 2001.

Flertallet forutsetter at Miljøverndepartementet følger opp utvalgets arbeid og så raskt som mulig legger fram for Stortinget eventuelt ytterligere endringer og forbedringer av någjeldende lov.

Det ble i Innst. S. nr. 150 (1997-1998) presisert at utvalgets arbeid ikke skulle bremse viktig registreringsarbeid eller annet igangsatt arbeid for å sikre vår nasjonale kulturarv. Flertallet vil understreke at arbeidet med registrering av kulturminner må gis høy prioritet.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, støtter derfor Regjeringens forslag om at grensen for automatisk fredning for stående byggverk flyttes fra 1537 til 1649.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre, vil vise til budsjettavtalen for 2000 mellom Arbeiderpartiet og sentrumspartiene, der det ble enighet om å styrke kulturminnevernet med 7,2 mill. kroner. Det ble også enighet om at «det skal fremlegges en opptrappingsplan for årlige bevilgninger til kulturminnevern knyttet til det økte behovet som oppstår ved lovendringen».

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil samtidig rette fokus mot fartøyvern. Fartøyer er en ny type fredningsobjekter, og det er derfor meget viktig å sette inn ressurser også på denne delen av kulturminnevernet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre og Sosialistisk Venstreparti, mener en betydelig svakhet med Regjeringens forslag er at det i budsjettet 2000 ikke følger økonomiske midler til å ivareta utvidelsen, og at dette vil skape ytterligere press på kulturminnevernet.

Komiteens medlemmer fra Kristelig folkeparti, Senterpartiet og Venstre vil peke på at det ikke er praksis at det følger penger med odelstingsproposisjoner, men at vedtak blir fulgt opp i påfølgende budsjett. Siden denne proposisjonen ble lagt fram allerede i februar 1999, har komiteens lange behandlingstid medvirket til at det ikke ble oppfølging i budsjettet for 2000.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til den prioritering området har fått i partiets primærforslag i budsjettbehandlingen, jf. Budsjett-innst. S. nr. 9 (1999-2000).

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at eiere av kulturminner forvalter en viktig del av vår felles kulturarv. Gjennom generasjoner har familier, enkeltpersoner og lag tatt vare på byggverk og anlegg som i dag er en del av vår kulturarv. Disse medlemmer mener at stolte, engasjerte og aktive eiere av kulturminner er kulturminnevernets viktigste aktivum. Disse medlemmer mener at kulturminneloven burde vært utformet med et rettighetselement som åpner for å gi eieren økonomisk kompensasjon og incitament i forholdt til eventuelle tap vedkommende lider ved at eiendommen fredes, og for de byrder han pålegges gjennom økte krav til vedlikehold og skjøtsel.

Disse medlemmer vil peke på at det ved revisjonen av kulturminneloven ikke er foretatt grep for å styrke stillingen for eierne av kulturminner. Vernemyndigheten kan, som før, pålegge private eiere plikter knyttet til istandsetting og vedlikehold, uten å gi kompensasjon for merkostnader ved antikvarisk arbeid. De økonomiske merbelastningene dette medfører kan i mange tilfeller ha den konsekvens at det ikke blir foretatt noe vedlikehold eller restaurering. Disse medlemmer vil advare mot en utvikling hvor en praktisk konsekvens av fredning blir at kulturminner blir stående og forfalle. Disse medlemmer viser til at private eiere av kulturminner og deres organisasjoner har reagert sterkt på at flere kulturminner skal vernes, uten at man i loven drøfter eiers rettsstilling. Disse medlemmer vil derfor primært foreslå at proposisjonen sendes tilbake til Regjeringen, med anmodning om at dette perspektivet vurderes før loven utvides.

Disse medlemmer konstaterer at det ikke synes å være flertall for et slikt forslag.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at i Innst. S. nr. 150 (1997-1998) til St.meld. nr. 58 går en samlet komité inn for at Regjeringen gjennomgår de skatter og avgifter som pålegges eiere av kulturminner. Formålet med dette må være å hindre at skatte- og avgiftssystemet motvirker privat verneinnsats. Det ble bedt om at det måtte

nedsettes et offentlig utvalg for å utrede mål og virkemiddel innenfor kulturminneforvaltningen.

Disse medlemmer vil gå imot en forverring av kulturminneloven for private eiere, og vil derfor gå imot lovendringsforslaget.

Komiteens medlemmer fra Høyre vil subsidiært støtte forslaget om å utvide grensen om automatisk fredning av byggverk, men samtidig be Regjeringen om å komme tilbake til Stortinget med forslag som kan styrke eiers rettsstilling ved vern av kulturminner for å sikre balanse mellom de plikter staten pålegger og de rettigheter eier av et kulturminne har. Sentralt i denne sammenheng vil være forslag som fokuserer på statens økonomiske ansvar ved fredning av privat eiendom.

Disse medlemmer peker på at et fredningsvedtak i en del tilfeller kan medføre en reduksjon av eiendommens verdi. For naturvern, kan det etter naturvernloven § 20, ytes erstatning for verdireduksjon ved vern av naturområder til grunneier. Det er naturlig at et slikt system vurderes også for kulturminnevern. Disse medlemmer viser videre til Dokument nr. 8:14 (1999-2000) om endring av § 10 i kulturminneloven, som innebærer at staten bærer utgiftene til særskilt gransking av automatisk fredede kulturminner m.v. Disse medlemmer mener at dette er en viktig problemstilling som bør utredes videre av departementet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil fremme forslag om at det utredes forskjellige alternative støtteordninger/incitamentter for å sikre vernetiltak, oppussing, restaurering og annet vedlikehold.

Flertallet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2001 fremme konkrete forslag til forbedrede støtteordninger og andre incitamentter for å sikre vernetiltak, restaurering, oppussing og annet vedlikehold i henhold til kulturminneloven.»

Komiteens medlemmer fra Høyre fremmer i tillegg følgende forslag:

«Stortinget ber Regjeringen utrede ulike alternative ordninger for å styrke eiers rettsstilling ved fredning av kulturminner deriblant innføring av en egen erstatningsparagraf i kulturminneloven, og spørsmålet om staten bør dekke kostnadene fullt ut til særskilt gransking for iverksetting av tiltak, jf. kulturminneloven § 10. Formålet må være å sikre en bedre balanse mellom de plikter staten pålegger og de rettigheter eier av et kulturminne har. Regjeringen bes komme tilbake til Stortinget i egnet form i løpet av år 2000.»

Forslag om å innføre en hjemmel til å tinglyse automatisk fredede byggverk

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til Innst. S. nr. 150 (1997-1998) der en samlet energi- og miljøkomité sluttet seg til forslaget om å innføre en hjemmel til å tinglyse automatisk fredede kulturminner. Bakgrunnen for forslaget er ønsket om å redusere det ukontrollerte tapet av automatisk fredede kulturminner.

Flertallet sier seg enig i at tinglysing forbeholdes stående byggverk som er automatisk fredet, og at tinglysing gir best allmenn kjennskap (notoritet) og publisitet.

Flertallet vil peke på viktigheten av å avklare myndighetsapektet rundt tinglysing, og at dette vil gå klart fram i forskriften i etterkant av lovendringen.

Forslag om automatisk fredning av byggverk fra perioden 1537-1649, § 4

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, er kjent med at grensen for automatisk fredning av faste kulturminner fra oldtid og middelalder (før 1537) ble tatt inn allerede i vår første lov om fredning og bevaring av fortidslevninger fra 1905. Det er naturlig at denne grensen blir endret, både på grunn av tiden som har gått, og nye kunnskaper om den aktuelle perioden.

Svært mange sjeldne og til dels autentiske byggverk fra tiden etter 1536 er uten et lovmessig vern, ut over plan- og bygningslovens bestemmelser om at rivning av bygning krever kommunens godkjenning. Flertallet vil peke på at store verneverdier er knyttet til bygningstypene fra den tidligste perioden etter 1536, og sier seg enig i at alle kjente stående byggverk som er oppført før 1650 blir automatisk fredet etter loven. En er kjent med at byggverk fra denne perioden først og fremst er knyttet til gårdsbebyggelse, kirker og noen byhus.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, har merket seg at det er meget bred støtte for forslaget om å endre fredningsperioden.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til sine innledende merknader.

Disse medlemmer vil for øvrig presisere at alminnelige rettsikkerhetsgarantier bør ivaretas ved at automatisk fredete kulturminner bør underlegges en saksbehandling i forkant av fredningsvedtaket som gir grunneierne rettigheter etter forvaltningslovens bestemmelser om enkeltvedtak. Disse medlemmer legger til grunn at departementet etablerer en saksbehandling i tråd med dette.

Forslag om meldeplikt for byggverk oppført før 1850 - § 25

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil peke på at lovfesting av meldeplikt for alle søknader etter plan- og bygningslovens bestemmelser om riving eller vesentlig ombygging, skal være et virkemiddel som vil medføre en plikt til å vurdere verneverdi av byggverk ved arealplanlegging og byggesaksbehandling etter plan- og bygningsloven. Flertallet mener det må være en målsetting å sikre en forsvarlig forvaltning av byggevirksomheten før 1850, da industrialismen førte til store endringer i byggeskikk og nye materialer og teknikker ble innført.

Flertallet viser til at meldeplikten ikke i seg selv vil gi hjemmel til å nekte en uønsket riving eller endring av en bygning, men i noen tilfelle vil den kunne utløse klage på rive-/ombyggingsvedtaket eller vedtak om fredning eller midlertidig fredning etter kulturminneloven. Meldeplikten kan også etter komiteens mening føre til øket bevisstgjøring lokalt i kommunene.

Flertallet vil understreke at rask saksgang er viktig i forhold til innbyggerne, og at meldeplikten må gjennomføres på en måte som er forenlig med serviceorientert forvaltning.

Forslag om forenklet saksbehandlingsprosedyre for fredning av statens byggverk og anlegg - § 22a

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, er kjent med at statens bygninger ble holdt utenfor da bygningsfredningsloven ble vedtatt i 1920 ut fra den forutsetning at staten ville ta vare på egen bygningsarv uten fredning. Dette har ikke fungert fullt ut tilfredsstillende, noe som er lite heldig og bidrar til å svekke troverdigheten i fredningsinstituttet. Flertallet vil derfor slutte seg til at det etableres et formelt vern av statens byggverk.

Flertallet slutter seg også til forslaget om at fredning kan skje ved forskrift og at fredningsprosessen skal følge saksbehandlingsreglene i forvaltningslovens kapittel VII Om forskrifter. Slik kan en få en rutine som er rask, og mer effektiv og ressursbesparende enn etter det ordinære systemet. Flertallet mener dette er forsvarlig, da fredning av statens egne byggverk og anlegg ikke i så stor grad berører regionale og lokale arealplaninteresser.

Forslag om at det offentlige kan erverve eiendomsrett/forkjopsrett til løse kulturminner - § 12

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, peker på at den foreslåtte forkjopsretten skal sikre at verdifulle løse gjenstander ikke blir solgt ut av sitt historiske miljø hvor de har best mulig-

het til å få et vern til beste for allmennheten. Bestemmelsen er ment å være en «sikkerhetsventil» i forhold til gjenstander som det er av nasjonal interesse å ha i offentlig eie. Det er ikke aktuelt å erverve et større antall løse kulturminner etter bestemmelsen.

Flertallet slutter seg til den foreslåtte ordningen, og peker på at det offentlige skal gi full erstatning for tingen som erverves.

Komiteens medlemmer fra Høyre støtter forslaget om å innføre en forkjopsrett for løse kulturminner, men vil gå imot regjeringens forslag om å åpne for ekspropriasjon. Disse medlemmer understreker at ekspropriasjon er et alvorlig inngrep overfor den enkelte borgers rettigheter. Det er en ordning som bør reserveres til områder hvor det står vesentlige samfunnsinteresser på spill som ikke kan sikres med andre system. Disse medlemmer kan ikke se at departementet har dokumentert at det foreligger et slikt ekstraordinært behov som nødvendig gjør at det åpnes for ekspropriasjon, og mener derfor at en forkjopsrettsordning må være tilstrekkelig.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«§ 12 syvende ledd skal lyde:

Selges løse kulturminner som nevnt i første ledd bokstav a-c på auksjon, har staten, eller dernest vedkommende fylkeskommune eller kommune hvor gjenstanden har vært oppbevart eller har sin opprinnelse, rett til å tre inn i høyeste bud innen tre uker. Når særlige grunner foreligger omfattes også løse kulturminner uten hensyn til alder.»

Forslag om å innføre hjemmel til å frede særlig verneverdige båter – § 14 a

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, er kjent med at kulturminneloven mangler hjemmel til å frede løse tekniske kulturminner, som eldre verneverdige båter, motorvogner, luftfartøy og jernbanemateriell, og at båter må være eldre enn 100 år og ha sunket for å vernes etter den någjeldende lov.

Flertallet mener det er viktig å sikre at verneverdige flytende båter blir beskyttet, og støtter forslaget. Norge er en kyst- og sjøfartsnasjon med sterke tradisjoner for bygging og bruk av båter. Det er et nasjonalt ansvar å sikre et representativt utvalg av verneverdige båter for nålevende og fremtidige generasjoner.

Flertallet vil peke på at andre vernetiltak enn fredning, for eksempel inngåelse av frivillige avtaler med eiere og brukere om drift og vedlikehold, kan være aktuelt for de største båttypene. Dette kan også være aktuelt for andre båttyper. Det må satses på et begrenset antall særs verneverdige båter i første omgang. Flertallet vil også peke på at hensynet til ei-

ers interesser, for eksempel ved utøvelse av næringsvirksomhet, må veie tungt i disse sakene.

Forslag om endringer i bestemmelsen om utførselsforbud for malerier, skulpturer m v. og transportmidler eldre enn 50 år og minner knyttet til virksomheter og hendelser i norsk historie - § 23

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, gir uttrykk for at det foreslåtte endringene i regelverket, med en generell tidsgrense på 50 år, vil gjøre regelverket lettere håndterlig for de institusjoner som skal behandle søknader om utførsel. Komiteen er kjent med at dagens bestemmelser kompliserer på unødig vis og virker lite stimulerende på aktiv kulturutveksling med utlandet.

Forslag om styrket bevismessig vurdering av registreringer/GAB-registreringer av automatisk fredede kulturminner

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, er kjent med at kulturminneforvaltningen og politiet har problemer med å håndheve fredning bevismessig, noe som kan ha bidratt til det økende tapet av automatisk fredede kulturminner etter annen verdenskrig. Flertallet ser derfor behovet for å styrke den bevismessige stillingen for de objekter/områder som er registrert som automatisk fredet.

FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Høyre:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen utrede ulike alternative ordninger for å styrke eiers rettsstilling ved fredning av kulturminner, deriblant, innføring av en egen erstatningsparagraf i kulturminneloven, og spørsmålet om staten bør dekke kostnadene fullt ut til særskilt gransking for iverksetting av tiltak, jf. kulturminneloven § 10. Formålet må være å sikre en bedre balanse mellom de plikter staten pålegger og de rettigheter eier av et kulturminne har. Regjeringen bes komme tilbake til Stortinget i egnet form i løpet av år 2000.

Forslag 2

I lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner gjøres følgende endring:

§ 12 syvende ledd skal lyde:

Selges løse kulturminner som nevnt i første ledd bokstav a-c på auksjon, har staten, eller dernest vedkommende fylkeskommune eller kommune hvor gjenstanden har vært oppbevart eller har sin opprinnelse, rett til å tre inn i høyeste bud innen tre uker. Når særlige grunner foreligger omfattes også løse kulturminner uten hensyn til alder.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Odelstinget til å gjøre slike

vedtak:

A.

vedtak til lov

om endringer i lov 9 juni 1978 nr. 50 om kulturminner

I

I lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner gjøres følgende endringer:

§ 3 annet ledd skal lyde:

Er marken over et automatisk fredet kulturminne eller i et område som nevnt i § 6, tidligere nytt til beite eller innmark, kan den fortsatt nyttes til disse formål hvis ikke vedkommende myndighet bestemmer noe annet. *Uten tillatelse av vedkommende myndighet må det ikke foretas pløying og annet jordarbeid dypere enn tidligere.*

§ 4 første ledd bokstav a skal lyde:

Følgende kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537) er fredet:

- a) Boplasser, huler, hellere med spor etter folk som har holdt til eller arbeidet der, hus- eller kirketufter, kirker, hus og byggverk av alle slag, og rester eller deler av dem, gårdshauger, gårds- og tunanlegg og andre bebyggelseskonsentrasjoner som stapelplasser og markeds plasser, byanlegg og liknende eller rester av dem.

§ 4 tredje til og med sjettede ledd skal lyde:

Automatisk fredet er de til enhver tid erklærte stående byggverk med opprinnelse fra perioden 1537-1649, dersom ikke annet er bestemt av vedkommende myndighet. § 15 tredje og fjerde ledd får tilsvarende anvendelse for automatisk fredete byggverk fra perioden 1537-1649. Dispensasjon fra fredningen kan skje etter § 15 a.

Bestemmelsene i §§ 16-18 kommer til anvendelse for alle automatisk fredete byggverk som nevnt i første til tredje ledd så langt det passer.

Objekt eller område registrert av vedkommende myndighet eller avmerket i GAB-registeret, jf. lov av 23. juni 1978 nr. 70 (Delingsloven) § 4-1 fjerde ledd, som automatisk fredet kulturminne, skal alltid regnes som et automatisk fredet kulturminne, med mindre det føres bevis for det motsatte.

Departementet avgjør i tvilstilfelle med bindende virkning om et kulturminne er automatisk fredet etter bestemmelsen her.

§ 5 skal lyde:

§ 5 Tinglysing av automatisk fredete byggverk

Vedkommende myndighet skal sørge for at alle byggverk som er automatisk fredet etter § 4, med tilhørende sikringszone, tinglyses som fredet eiendom.

§ 12 tredje til og med syvende ledd skal lyde:

Departementet kan ekspropriere løse kulturminner som nevnt i første ledd bokstav a-c, dersom gjenstanden bør være i offentlig eie ut fra nasjonale kulturminnehensyn og inngrepet utvilsomt er mer til gagn enn skade. Når særlige grunner foreligger omfattes også løse kulturminner uten hensyn til alder.

Departementet skal påse at eiere, rettighetshavere og andre som har særlig interesse i saken, gis anledning til å uttale seg før vedtak fattes. Det skal settes en rimelig frist for uttalelse som ikke må settes kortere enn 6 uker. Når et forslag til ekspropriasjon er utarbeidet, skal det kunngjøres i Norsk Lysingsblad og minst to aviser som er alminnelig lest på stedet, at forslaget om ekspropriasjon er lagt ut til offentlig etter-syn.

Eiere av og rettighetshavere til løse kulturminner som blir ekspropriert, har krav på erstatning av det offentlige for økonomisk tap som følge av vedtaket. Dersom partene ikke blir enige om hvilken erstatning som skal gis, fastsettes erstatningen ved rettslig skjønn.

For øvrig kommer lov av 23. oktober 1959 nr. 3 om overføring av fast eiendom til anvendelse så langt det passer.

Selges slike gjenstander på auksjon, har staten, eller dernest vedkommende fylkeskommune eller kommune hvor gjenstanden har vært oppbevart eller har sin opprinnelse, rett til å tre inn i høyeste bud innen tre uker.

Kap. IV skal lyde:

Kapittel IV. Skipsfunn og fartøyvern

§ 14 a skal lyde:

§ 14 a Fredning av båter

Departementet kan frede båter av særlig kulturhistorisk verdi. Fredningsvedtaket omfatter fast inventar og utstyr. Når særlige grunner tilsier det, kan også større løst inventar medtas. I slike tilfeller må hver enkelt gjenstand særskilt spesifiseres.

I fredningsvedtaket kan departementet forby eller på annen måte regulere alle typer tiltak som er egnet til å motvirke formålet med fredningen.

Vedtaket om fredning skal om mulig avmerkes i vedkommende skipsregister. Bestemmelsene i §§ 15 a og

22 nr. 4 gjelder tilsvarende. §§ 16-18 kommer til anvendelse så langt det passer.

§ 15 fjerde ledd skal lyde:

Dersom det i fredningsvedtaket ikke er gitt nærmere regler om fredningens innhold, må ingen rive, flytte, påbygge, endre, forandre materialer eller farger eller foreta andre endringer som går lenger enn vanlig vedlikehold. Tiltak ut over dette krever tillatelse av vedkommende myndighet etter § 15 a. Dette omfatter også fast inventar.

§ 16 skal lyde:

§ 16 Pålegg om utbedring etter skade på fredet byggverk eller anlegg

Påbegynner eier eller bruker arbeid i strid med fredning eller gjør han skade på fredet byggverk eller anlegg, kan han pålegges å føre kulturminnet tilbake til tidligere stand innen rimelig frist. Det samme gjelder når noen andre gjør skade på fredet byggverk eller anlegg og eier eller bruker kjente til dette, uten å søke å forhindre skaden.

Etterkommes ikke pålegget, kan vedkommende myndighet la arbeidet utføre på eiers eller brukers bekostning. Kravet er tvangsgrunnlag for utlegg.

§ 17 skal lyde:

§ 17 Vedlikehold av fredet byggverk m.v.

Får vedkommende myndighet rede på at et fredet byggverk er i ferd med å forfalle av mangel på vedlikehold, kan byggverket undersøkes. Er det fare for at det forfaller, kan - med samtykke av departementet - eieren eller brukeren innen en rimelig frist bli pålagt å gjennomføre tiltak for å motvirke dette. Følges ikke pålegget får § 16 tilsvarende anvendelse, om ikke eier eller bruker påviser at han ikke makter istandsettingen av økonomiske grunner.

Departementet kan gi eier eller bruker tilskudd til vedlikehold, eller til endringer godkjent av vedkommende myndighet etter loven her.

§ 18 skal lyde:

§ 18 Skade ved brann m.v.

Blir fredet byggverk m.v. skadet ved brann eller annen ulykke, skal eier eller bruker melde fra til vedkommende myndighet så snart som mulig. Denne avgjør innen 6 uker om kulturminnet skal istandsettes eller gjenreises. Fristen kan forlenges av departementet.

Er byggverket forsikret og selskapet er underrettet om fredningen, plikter det å melde fra til vedkommende myndighet når forsikringstilfellet er inntrådt. Denne kan bestemme at selskapet ikke skal utbetale forsikringssummen før saken er avgjort etter første ledd.

§ 22 nr. 1 første ledd skal lyde:

1. Når et arbeid med fredning etter denne lov (jf. §§ 15, 19 og 20) starter opp, skal det tas kontakt med berørte kommuner for å drøfte avgrensning av området, innhold i fredningsbestemmelser og spørsmål for øvrig av betydning for kommunens og fylkeskommunens planarbeid.

§ 22 a skal lyde:

§ 22 a *Fredning av byggverk og anlegg i statens eie*

Departementet kan vedta forskrift om fredning av slike byggverk og anlegg m.v. som er nevnt i § 15 og som er i statens eie. Selges byggverket eller anlegget ut av statens eie, skal fredningen tinglyses, jf. § 22 nr. 5.

Bestemmelsene i §§ 15 tredje og fjerde ledd, 15 a første ledd, 16-18 og 22 nr. 4 gjelder tilsvarende.

Fredning av område til beskyttelse av fredet byggverk og anlegg i statens eie foretas etter § 19, jf. § 22.

§ 23 første ledd skal lyde:

Uten departementets tillatelse må det ikke føres ut av landet:

- a) Automatisk fredete kulturminner i medhold av loven her.
- b) *Bygninger av alle slag og deler av slike, mynter, arkivsaker, manuskripter, segl og signeter, møbler og annet innbo eller løsøre, drakter, våpen og liknende ting av kunst-, kultur- eller personalhistorisk interesse som er eldre enn 100 år.* Når særlige grunner taler for det, kan departementet fastsette at utførselsforbudet skal omfatte slike gjenstander uten hensyn til alder.
- c) Samiske kulturminner uten hensyn til alder.
- d) Minner om fremstående eller *sentrale personer og minner fra virksomheter og hendelser av betydning for norsk historie* uten hensyn til alder.
- e) *Malerier, skulpturer og annen bildende kunst,*

kunsthåndverk og prototyper for designprodukter eldre enn 50 år.

- f) *Båter, motorvogner, luftfartøy og skinnegående materiell eller deler av slike eldre enn 50 år.*

§ 25 annet ledd skal lyde:

Kommunen plikter å sende søknad om riving eller vesentlig endring av ikke fredet byggverk eller anlegg oppført før 1850 til vedkommende myndighet senest fire uker før søknaden avgjøres. Vedtak om riving eller vesentlig endring av slike byggverk og anlegg skal umiddelbart sendes vedkommende myndighet, dersom denne myndigheten har uttalt seg mot riving eller vesentlig endring.

§ 27 skal lyde:

§ 27 Straff

Den som forsettlig eller uaktsomt overtrer forbud, påbud, vilkår eller bestemmelser gitt i eller i medhold av loven her, straffes med bøter eller fengsel i inntil 1 år. *Under særdeles skjerpene omstendigheter* kan fengsel i inntil 2 år anvendes. Medvirkning og forsøk straffes på samme måte. *Overtredelse av første punktum anses som en forseelse.*

§ 28 første ledd skal lyde:

Kongen fastsetter hvem som er rette myndighet i medhold av §§ 3, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 13, 14, 15, 15 a, 16, 17, 18, 21, 23 b og 25.

B.

Stortinget ber Regjeringen i forbindelse med statsbudsjettet for 2001 fremme konkrete forslag til forbedrede støtteordninger og andre incitamentter for å sikre vernetiltak, restaurering, oppussing og annet vedlikehold i henhold til kulturminneloven.

Oslo, i energi- og miljøkomiteen, den 8. desember 1999

Jens Stoltenberg

leder

Gunnar Kvasheim

ordfører

Aud Blattmann

sekretær